

LA DOCUMENTACIÓ CORREGIMENTAL A L'ARXIU HISTÒRIC DE LA CIUTAT DE MATARÓ

PRESENTACIÓ DEL TREBALL DE RECERCA.

A l'Arxiu municipal de Mataró estem duent a terme l'inventari dels documents més antics que conservem, l'anomenat «Arxiu històric». La línia cronològica que el separa de l'anomenat «Arxiu administratiu» és variable segons les sèries, però volta l'any 1900. (1)

A banda dels pergamins, s'hi troben tres grans seccions: Acords del consell, Llibres del cadastre i Lligalls diversos. Els dos primers (Acords i Cadastre) estan perfectament ordenats i es conserven gairebé íntegrament. És per això que han estat i són dues sèries molt lloades i apreciades per historiadors i investigadors en general. (2) En el cas dels acords s'ha començat a microfilmear el material.

El tercer conjunt, format pels anomenats «Lligalls històrics», conté documentació molt variada de sèries importants però fragmentades, en un total de dues-centes quaranta caixes. Amb una ordenació cronològico-temàtica, ve a ser un important calaix de sastre amb documentació que comprèn des del segle XV fins a finals del XIX, i que inclou tot el que no són ni pergamins ni actes ni cadastre. L'instrument de descripció de què disposem per aquest conjunt és insuficient perquè es basa en una classificació temàtica poc objectiva.

En el procés d'anàlisi d'aquests lligalls hem trobat i ens trobem documentació corregimental. Mataró, amb l'adveniment dels Borbons al poder, va passar a ser cap de corregiment. Els «corregimientos o partidos», sorgits del Decret de Nova Planta, tingueren més d'un segle de vigència i foren les unitats territorials de les quals es serví el monarca per uniformitzar els regnes a nivell local.

El corregidor substituïa l'antic veguer i, cap a la dècada dels trenta del segle XIX, seria desbancat progressivament. En el camp polític i administratiu seria substituït per la nova figura del «jefe político», que governaria els nous territoris anomenats províncies (Reial Decret de 30 de novembre de 1833), i en el camp judicial pels jutges de primera instància, repartits en «partidos judiciales» (Reial Ordre de 21 d'abril de 1834).

Pel que fa a la demarcació geogràfica, en el Decret de Nova Planta trobem: «Mataró que coga del veguerio de Barcelona, desde Montgat hasta que encuentre

el veguerio de Girona, y el sotveguerio del Vallés, su Corregidor en Mataró, con un teniente letrado, y otro teniente en Granollers, cabeça del Vallés». El de Mataró era, per tant, un extens corregiment que comprenia més de cent llogarrets inclosos en 77 municipis (70 reialencs i 7 considerats de senyoriu). En el cens de Floridablanca es compten 84 pobles, amb un total de 59.140 habitants.

Per la costa, des de Montgat a Caldes d'Estrac. Cap a l'interior fins al Montseny, Terrassa, Sabadell, Caldes de Montbui, la vasta plana granollerina, i fins i tot un clos del Baix Llobregat actual: la zona d'Olesa de Montserrat.

TRETS DE LA DOCUMENTACIÓ CORREGIMENTAL CONSERVADA A MATARÓ.

Calculem que de les 240 unitats d'instal·lació que té el conjunt de «Lligalls històrics», unes 60 contenen la documentació corregimental a què hem fet referència (uns 8 metres lineals). Només dues unitats són d'escrits generats al segle XVIII; la major part del que es conserva pertany, doncs, als primers decennis del segle XIX. No podem parlar en cap cas de sèries continuades i completes.

L'existència d'etiquetes amb una numeració truncada confirma que ens trobem davant de reductes documentals. Les accions d'eliminació durant la Guerra del Francès explicarien la quasi nul·la existència de paper corregimental del segle XVIII, i coneguts expolis de paper de l'arxiu durant la Guerra Civil explicarien la resta de buits documentals. Posats a llençar, la documentació del corregiment devia ser de les primeres en llista, perquè l'ens que la va generar ja feia més d'un segle que no existia.

Tot plegat podem dir que la documentació corregimental pervivent és reduïda, fragmentada, barrejada amb la pròpiament municipal i, a més, descompensada, ja que 30 caixes pertanyen a la Subdelegació de Policia, unes 24 pertanyen a correspondència i la resta fins arribar a 60 són de variat contingut temàtic.

LA DOCUMENTACIÓ CORREGIMENTAL A CATALUNYA.

Intrigats per aquest conjunt documental, atrets per la informació que pot arribar a contenir i considerant-lo clarament diferenciat del bloc municipal, hem començat un sondeig pels arxius municipals dels aleshores caps de corregiment de Catalunya per esbrinar si existeix o no documentació del corregiment. En cas afirmatiu, demanàvem quin tractament arxivístic ha rebut. Donem notícia telegràfica del que, de moment, ha arribat al nostre coneixement:

– LLEIDA: Estan en procés d'ordenació de la documentació del segle XIX i XVIII, però no tenen cap constància de l'existència de documentació del corregiment. A Balaguer, subtinència de Lleida, existia un fons que es va cremar.

– GIRONA: No es disposa d'aquesta documentació. A hores d'ara, es considera un fons definitivament perdut.

– CERVERA: Tot classificant la documentació municipal del XIX, en troben referida al corregiment. De moment la mantenen en el quadre de classificació municipal en espera de resoldre la qüestió que els preocupa: crear o no un fons propi.

– MANRESA: Conserven un fons corregimental molt extens (més de 25 metres lineals) però que els va arribar barrejat amb altres fons, sèries i seccions. Està també per classificar, tot i que ja s'ha publicat l'inventari d'alguna part.

– TORTOSA: No se'n conserva res.

– BARCELONA: S'està treballant en l'inventari de l'anomenat «Arxiu del veguer i del corregidor», que és fonamentalment documentació de la funció judicial de la cúria del corregidor de Barcelona, amb més de vuitanta mil processos civils i judicials. La part corresponent a la funció administrativa és molt escassa. La judicial es troba en les seccions 36 i 37. L'administrativa en la 35. És un fons que procedeix de la família Dalmases i que el Sr. Duran va recuperar per a l'arxiu.

D'altra banda, indubtablement barrejada amb altres seccions importants de tipus factici, com la de Consellers o la de Guerra del Francès, també existeix, molt fragmentada, documentació del corregiment.

– PUIGCERDÀ: No tenim informació directa, però hem consultat la descripció del fons del Corregiment de Puigcerdà, realitzada per Sebastià Bosom. El fons corregimental està format per 22'10 m.l. i conté 70 llibres i 147 caixes. (3)

– De la resta (VIC, TALARN, VILAFRANCA, TARRAGONA) en tenim referències però no podem parlar-ne amb propietat.

D'aquesta primerenca visió global, en podem extreure algunes notes que caldria tenir en compte:

1. Sembla que la major part dels fons corregimentals han desaparegut dels arxius municipals, segurament per la connotació de «fons tancats d'institució caducada» que tenien, i pels esdeveniments coneguts d'eliminació per conflictes, trasllats o accidents.

2. No haurem de cercar aquesta documentació exclusivament en arxius municipals. El corregidor no despatxava necessàriament a la casa del comú; utilitzava l'aparell administratiu municipal, però la documentació generada podria estar perfectament en l'actualitat en arxius patrimonials, en dependències militars o altres.

3. Sigui com sigui (i tornem als arxius dels ajuntaments), la documentació pervivent està majoritàriament barrejada, integrada o inclosa en el conjunt muni-

cipal. I més si tenim en compte que les intervencions arxivístiques que tendiren a crear col·leccions factícies de caire temàtic van ser la fórmula més habitual fins fa pocs anys.

EL TRACTAMENT ARXIVÍSTIC.

Aquesta tercera nota ens duu a la qüestió central. Quin tracte ha de rebre aquesta documentació en el conjunt d'un arxiu? La fragmentació, l'escassetat de metres lineals, la inclusió de papers solts en sèries temàtiques municipals... justifiquen que deixem les coses tal com estan? o per contra, caldrà intentar marcar diferències i anar cap a un quadre de classificació corregimental? El que es constata és que la duplictat de funcions de la figura del corregidor, com a responsable d'un territori supramunicipal i amb competències directes en la ciutat cap de corregiment, afegeix dificultats a qualsevol actuació. (4)

Amb tot i malgrat tot, creiem que hauríem de treballar en la línia de crear un fons propi per al corregiment, diferenciat del municipal, la qual cosa no ha d'implacar necessàriament canvis topogràfics en la ubicació dels documents, sinó la realització de descripcions relacionades amb un quadre de classificació de la institució corregimental. D'aquesta manera i seguint els criteris que està elaborant la «Mesa nacional sobre cuadros de clasificación de archivos municipales», respectaríem el principi de provenença i podríem oferir a l'investigador un producte descriptiu de més alta resolució.

El quadre marc de la institució corregimental ha de ser una tasca compartida per diversos arxius com és obvi, donats l'escampall i la fragmentació existents. D'altra banda, iniciant tímidament una incursió en l'estudi de l'estructuració orgànica i els mecanismes funcionals dels corregiments, ens hem adonat de l'escassa bibliografia específica. Per tant, el desconeixement de la institució generadora i l'atomització de la documentació són els dos grans desafiaments previs a qualsevol intent de quadre de classificació genèric.

Així les coses, ara per ara a l'arxiu mataroní només podem apuntar una llista d'organismes que, tutelats pel corregidor, desenvolupen les seves funcions en el territori. Dit d'altra manera: podem aportar algunes tipologies documentals generades especialment per la mecànica corregimental.

La funció policial del corregidor, regulada clarament al Reial Decret de 8 de gener de 1824, és l'única que trobem en condicions de ser estudiada globalment a l'Arxiu municipal de Mataró, perquè és l'única amb abundant documentació. (5)

La secció de Correspondència també té certa continuïtat, la qual cosa ens permet clarificar quines funcions realitzava el corregidor i de quines instàncies superiors rebia les consignes. Les veredes, circulars adreçades als batlles de cada poble de la demarcació, ens situen la figura just en l'exercici de les seves competències.

La resta de seccions queden desdibuixades per la manca de sèries completes o per la total absència de documentació. En aquest sentit remarcuem que hem trobat molt pocs documents referents a la funció judicial de la cúria del corregidor de Mataró. Hi ha llibres de comptes i tresoreria, registres de la subdelegació de Policia, correspondència, qüestions militars, etc... i documents de tres juntes que es van formar amb caràcter extraordinari, totes corregimentals: «La Junta de observación y defensa, La Junta de repartimiento y estadística» i «La Real provisión de paja».

FINAL.

Queda clar a primer cop d'ull que no trobem informació seriada o continuada; es tracta de documents puntuals, informacions aïllades. És evident que existeix documentació que dóna notícies sobre cada poble del corregiment, però la forma d'escometre-la, en la majoria dels casos, no pot ser altra que la d'espigolar. En aquesta línia ens agradaria exemplificar tres nivells d'incursió segons la classe de tipologia:

A) Del llibre de comptes AH-052 «Corregimiento de Mataró. Dotación del Supremo Consejo», podem extreure la informació de despeses i entrades d'alguns municipis del corregiment d'alguns anys de la segona meitat del segle XVIII.

B) Dins la secció de la subdelegació de Policia (AH-136) existeixen llibrets per a cada poble on consta la relació de les cartes de seguretat, els passis de radi i els passaports de tot l'any que es van expedir exclusivament. Aquí ens caldria consultar un quadern amb informació reglada en taules de doble entrada.

C) A la unitat documental AH-162-01 trobem un volum amb documents relligats i numerats de la vila de Terrassa, en els quals es justifica el moviment econòmic durant la guerra del Francès, es relaten els greuges, les convulsions i els esdeveniments. Els documents es signen entre 1814 i 1819. En aquest cas es tracta d'un volum aïllat però d'alt interès.

Cal sumar esforços per estar en condicions d'estudiar a fons la institució corregimental en els seus quatre estadis: el batlle, el corregidor, les superintendències de Catalunya i la corona. De moment ens planteja molts interrogants. L'inventari que estem elaborant per fer més accessible els anomenats «Lligalls històrics» de l'Arxiu municipal de Mataró, aportarà un quadre de classificació corregimental fet a mida, que caldrà contrastar amb els treballs que s'estan realitzant a arxius com els de Cervera, Manresa o Barcelona.

Nicolau Guanyabens i Calvet

NOTES.

- 1.- L'únic article publicat que descriu de manera sumària les seccions que contenen la documentació històrica de l'arxiu té la següent referència bibliogràfica: FERRÉS i PUIGVERT, Cristina. «Notícia de l'Arxiu Municipal de Mataró», dins de *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*. Núms. 13 i 14. 1982.
- 2.- Un cas clar de valoració positiva d'aquestes seccions de l'Arxiu municipal de Mataró, el trobem a la pàgina 2 de: GARCIA i ESPUCHE, A.; GUÀRDIA i BASSOLS, M.; *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*. Patronat Municipal de Cultura. Ed. Alta Fulla. Col·lecció Caps de Bou, Núm. 11. Mataró, 1989.
- 3.- La descripció de la documentació corregimental de Puigcerdà es troba publicada a *Guia dels arxius històrics de Catalunya*. Volum 5. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1992; p. 164-172.
- 4.- Josep Maria Torras explicita els lligams entre el corregidor i el municipi cap de corregiment, que expliquen la confusió de competències: TORRAS i RIBÉ, Josep M. *Els municipis catalans de l'Antic Règim (1453-1808)*. Curial Ed. Barcelona, 1983.
- 5.- Trobem el Reial decret i altres disposicions que regulen la funció policial a la unitat documental AH-152-01.